

Freudmyterna – Tilläggskommentarer nr 1

Kommentarerna 1-3.

1. Ytterligare en motsägelse – bortträngningens originalitet

Jag konstaterar i boken att Freud ofta motsäger sig, och inte verkar bekymra sig om det. Till skillnad från vad en verklig forskare skulle göra. Här är ytterligare ett exempel på hur Freud kan hävda motsatta ståndpunkter. Den här gången om hur unikt hans begrepp bortträngning är.

I sin *Självbiografi* från 1925 diskuterar Freud hur det kan komma sig att ”de sjuka” hade glömt så mycket som de hade varit med om. Efter vissa resonemang skriver han ”Detta skeende gav jag betäckningen *bortträngning*. Det var något nytt, något liknande hade man aldrig lärt känna i själslivet” (Freud, 1925, 2007, s. 525, Freuds kursivering).

Påståendet kan jämföras med vad Freud skrev 11 år tidigare, 1914, i *Bidrag till den psykoanalytiska rörelsens historia*. Där står att läsa:

När det gällde teorin om bortträngningen var jag säkert självständig [...] och jag betraktade också länge denna idé som originell, tills Otto Rank visade oss ett ställe i Schopenhauers *Världen som vilja och föreställning*, där han försöker förklara vansinnet. Det som sägs där om hur man spjärnar emot att acceptera en plågsam del av verkligheten, sammanfaller så fullständigt med innehållet i mitt bortträngningsbegrepp, att jag än en gång torde ha min bristande beläsenhet att tacka för möjligheten att göra en upptäckt. (Freud, 1914, 2007, s. 455).

Enligt Freud 1914 sammanfaller hans bortträngningsbegrepp fullständigt med vad filosofen Schopenhauer redan har formulerat, men enligt Freud 1925 var begreppet nydanande och saknade föregångare. Det torde vara uppenbart att det rör sig om påståenden som motsäger varandra. Och tendensen är den vanliga hos Freud: desto mer tiden går, desto mer tar önsketänkandet över.

Därför kan Freud 1925 framhålla sin originalitet, som han redan 1914 insett inte stämde. Men det är så Freud fungerar. Önsketänkaren Freud dominerar över den Freud som vill hålla fast vid vad som är sant. För det som i slutändan gäller, är att gynna hjälteberättelsen om sig själv.

2. Doras förmögna pappa – hur bra tänkte Freud?

Bland de som uppskattar Freud är det vanligt att framhålla honom som en forskare med stora insikter i det mänskliga psyket. Jag förnekar inte att det finns en del insikter, såsom hur vi kan ha konflikter inom oss mellan drivkrafter som vi inte alltid vill tillstå. Men som jag framhåller i boken, i fallbeskrivningarna tar önsketänkaren Freud över, och då kan det bli en påfallande låg nivå i sättet att resonera.

I fallbeskrivningen om artonåriga Dora finns resonemang på en häpnadsväckande låg nivå. Ett exempel är hur Freud går tillväga för att ”bevisa” att Doras pappa är impotent.

Freuds utgångspunkt är att det finns en psykisk orsak som bidrar till Doras hosta, och menar att förklaringen är en sexuell önskan ”Tillfället att tyda den nervösa hostan som en fantiserad sexuell situation yppade sig mycket snart” (s. 97). Tillfället ser ut på följande vis, Freud skriver om Dora:

En gång när hon åter framhöll att fru K. bara älskade pappa därför att han var en *förmögen* karl, märkte jag på vissa omständigheter i hennes sätt att uttrycka sig – jag går inte in på det här, jag brukar hoppa över sådant som har med analysarbetets rent tekniska sida att göra – att bakom denna sats dolde sig dess motsats: Fadern var en *oförmögen* man. Detta kunde bara vara sexuellt menat, alltså: fadern var oförmögen som man, impotent. (Freud, 1905, 2006, s. 97, Freuds kursiveringar).

Det händer många märkligheter i dessa två meningar. Men innan jag kommenterar det bör man känna till att fadern är förmögen och att fru K. – som fadern är otrogen med – är yngre än vad han är. Och Freud konstaterar om fadern och Fru K. ”Det rådde inte något tvivel om att hon tog emot pengar av honom” (s. 85). Att Dora framför sin fundering att Fru K. dras till fadern av ekonomiska skäl, är därför fullt rimlig.

Över till märkligheterna i citatet. En är hur Freud kommer fram till att när Dora framhåller att fadern är förmögen framför hon på sätt och vid även motsatt uppfattning: fadern är oförmögen, vilket innebär att han är impotent.

Freud förklarar inte hur han kommit fram till att det är motsatt budskap som gäller. Freud hänvisar till att det har ”med analysarbetets rent tekniska sida att göra” och det hoppar han över. Som man läsare vill man förstås veta hur Freud kommer fram till att ”förmögen” ska

tolkas som ”oförmögen”, men det tar Freud alltså inte upp. Däremot framhåller han ”Hon bekräftade denna tydning därför att hon medvetet kände till att det förhöll sig så”.

Här blir det konstigt. Om det är så att Dora känner till att fadern är impotent – vilket är ett antagande av Freud – är det förstås inte en bekräftelse på att Freuds ”tydning” stämmer beträffande yttrandet att fadern är förmögen. Det vill säga, att Dora genom att nämna att fadern är förmögen vill framföra att fadern är impotent. Och om hon nu vill prata om faderns impotens, verkar det vara ett konstigt sätt att ta upp att fadern är förmögen.

En annan märklighet är att Freud här använder en av sina tolkningsprinciper för drömmar: vändning till sin motsats. Det vill säga, något i den manifesta drömmen kan ha varit motsatsen i den underliggande latent drömmen. Det märkliga är ju att i det här exemplet rör det sig inte om en dröm eller ”felhandling” från vare sig Doras eller faderns sida. Istället är det enbart ett rimligt yttrande som Dora gör om sin pappa, som Freud tolkar som att det är motsatsen hon vill förmedla.

Den sista och tredje märkligheten är Freuds påstående ”Detta kunde bara vara sexuellt menat”. Här använder sig Freud en av sina favoritmetoder för att bevisa att han har rätt: anta det han vill bevisa. Därmed slipper han förklara hur han kommit fram till att när Dora vill diskutera faderns otrohet – som hon plågas av – vill hon egentligen nämna faderns impotens.

Freud var på många sätt begåvad. Men att han inte tänker bättre än så här visar hur han till varje pris vill få in det sexuella temat i fallbeskrivningen, och då tappar förmågan till kritisk reflektion.

Exemplet visar förstås också att det är en myt att Freud utgår från sitt patientmaterial och sedan drar slutsatser om vilken viktig roll sexualiteten har för människors psykiska problem. I det här fallet, för att förklara Doras hosta. Istället utgår Freud från att det är sexuella förklaringar som gäller, och försöker sedan få fram patientmaterial som kan stödja hans tes.

Till sist. Någon kanske undrar, varför det är så viktigt för Freud att få det till att fadern är impotent. Jo, Freud menar att impotensen leder att fru K. ägnar sig åt oralsex med fadern, och att Dora fantiserar om att göra samma sak, vilket leder till irritation i halsen och hosta. Och därmed har hostan fått sin förklaring. Enligt Freud.

3. Missvisande om oedipuskomplexet i NE

Överlag är redogörelsen för Freuds teorier i Nationalencyklopedin välgjord. Undantaget gäller oedipuskomplexet. Det är föga förvånande eftersom om man redogör för den teorin på ett korrekt sätt framstår den som så underlig att den får låg trovärdighet i de flestas ögon.

Beskrivningen ser ut på följande vis. Brevväxlingen med Wilhelm Fliess tas upp, och sedan står följande:

Under brevväxlingen började F. ge form åt teorin om oedipuskomplexet, vilket i sin ursprungliga version innebär att pojken hyser fientliga och svartsjuka känslor gentemot fadern, samtidigt som han är förälskad i sin mor.

Detta är på sätt och vis riktigt, Freud skriver så i ett brev till Fliess den 15 oktober 1897. Men problemen med hur oedipuskomplexet tas upp i NE är tre.

Det ena är att det är märkligt att hänvisa till ett privat brev och inte till Freuds publicerade verk. Det är som om man skulle beskriva Darwins teori om det naturliga urvalet men inte genom att hänvisa till vad som står i *Om arternas uppkomst*, utan till Darwins anteckningsböcker. Givetvis bör man när man presenterar en teori utgå från den beskrivning som är officiell.

Det andra är att Freud i brevet till Fliess inte namnger det som han här anser sig ha iakttagit med termen oedipuskomplexet, vilket gör hänvisningen till brevet än mindre relevant. Man kan dock ana varför metoden att hänvisa till ett privat brev används.

I brevet till Fliess är det inte uppenbart att det rör sig om en sexuell strävan från pojken sida gentemot modern, det talas bara om "förälskelse". Det är inte heller uppenbart att det rör sig om dödsönskningar gentemot fadern, när det som omnämns är "svartsjuka". Däremot blir sådant uppenbart när man läser i Freuds publicerade verk; där är det sexuella önskningar och dödsönskningar som gäller.

Freud själv behöver inga inlindande formuleringar, eftersom han var stolt över att han pratade konkret om barnet som en medfött incestuös varelse i åldern tre till fem år. En modern läsare

kan dock vara svårare att övertyga gällande att oidipuskomplexet är en viktig vetenskaplig upptäckt – vilket Freud menar att det rör sig om – om den beskrivs på ett korrekt sätt. Eftersom det är en psykoanalytiker som skriver om Freud i NE kan det då anses gynna Freuds anseende om det kontroversiella i beskrivningen av oidipuskomplexet tas bort.

För det tredje. Flickans utveckling nämns inte, vilket får ses som en brist. Samtidigt är det ett uttryck för samma inställning som finns hos Freud: flickor är inte lika intressanta som pojkar.

Jag inser att det är en svår uppgift att komprimerat sammanfatta Freuds liv och tänkande i en kort text. Men eftersom Freud ansåg att oidipuskomplexet var en stor ”upptäckt” från hans sida, är det rimligt att läsaren av NE på ett korrekt sätt får reda på vad teorin går ut på.

Slutligen kan noteras att den som skrivit om Freud i NE är samma person som jag tar upp i min bok, som exempel på någon som i sina egna texter tar bort det sexuella inslaget gällande Freuds oidipusteori, nämligen psykoanalytikern och psykologen Per Magnus Johansson.

Litteratur

Freud, S. (1905, 2006). *Brottstycke ur en hysterianalys*. I *Fallstudier* (s. 59-160). Stockholm: Natur och Kultur.

Freud, S. (1914, 2007). *Bidrag till den psykoanalytiska rörelsens historia*. I *Tidiga skrifter och historik* (s. 445-503). Stockholm: Natur och Kultur.

Freud, S. (1925, 2007). *Självbiografi*. I *Tidiga skrifter och historik* (s. 505-564). Stockholm: Natur och Kultur.